

Türk Dünyası Ülkelerinde Covid-19 (Koronavirüs) Salgını Ülkelere İlişkin Veriler ve Alınan Önlemler

Onur TÜRKÖLMEZ

Sakarya Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi

Tüm dünyayı çeşitli önlemlerle önüne geçilmeye çalışılan Covid-19 (Koronavirus) salgını Türk Dünyası ülkelerinde de etkili olmuştur. Bu raporda, Türk Dünyası ülkelerinde (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, KKTC, Özbekistan ve Türkmenistan) salgının boyutları, alınan önlemler ele alınarak Türk Dünyası üzerinden dünya geneline dair bir gelecek projeksiyonu çizilmeye çalışılacaktır.

Dünya genelinde vaka sayısı 3,5 milyona yaklaşan Covid-19 salgını, Türk Dünyası ülkelerinde de gündelik yaşamı ciddi biçimde etkilemiştir. Burada bu ülkelerde uygulanan önlemler kısaca özetlenerek vaka ve ölüm sayılarına etkileri bakımından değerlendirilecektir. Covid-19'a ilişkin veriler¹, raporun kaleme alındığı 3 Mayıs 2020 tarihine kadar olan sayıları kapsamaktadır.

Azerbaycan

Ülke Nüfusu:

9,9 Milyon

3 Mayıs 2020 İtibariyle

Toplam Vaka Sayısı

1894

İyileşen Hasta Sayısı

1411

Hayatını Kaybeden Hasta Sayısı

25

Azerbaycan'da ilk koronavirüs vakası 28 Şubat 2020'de görülmüştür. Bu vakanın İran'dan Azerbaycan'a geçiş yapan bir kişiye ait olduğu tespit edilmiştir. Bu tarihten itibaren hükümet tarafından bölgesel ve ülkesel düzeyde çeşitli önlemler alınmıştır. Öncelikle ülkenin İran başta olmak üzere ülkenin tüm sınır komşuları ile olan ulaşımı kapatılarak uluslararası izolasyon süreci başlatılmıştır. Ardından Eğitim-öğretime ara verilmiştir. Bunun yanında günlük hayatın içindeki kalabalık mekanlar; sinemalar, tiyatrolar, müzeler, eğlence yerleri ve spor salonları kapatılmış, evlilik törenleri ise geçici olarak yasaklanmıştır.

Azerbaycan, koronavirüs (COVID-19) salgını ile mücadelede desteğini göstermek amacıyla bugün Haydar Aliyev Merkezi'nde Türk bayrağının projeksiyonunu yansıttı.
<https://twitter.com/tcbakube/status/1249052996396298241>

¹ Ülkelere ait vaka ve ölüm sayıları Google Covid-19 Özel Sayfasından derlenmiştir.
<https://news.google.com/covid19/map>

Azerbaycan'da ve tüm Türk Dünyası'nda baharın gelişini kutlamak için gerçekleştirilen Nevruz Bayramı etkinlikleri hükümet tarafından bu yıl için iptal edilmiştir.

Restoran ve lokantalarda sadece paket ve servis hizmetlerine izin verilmiştir. Ülkede marketler ve eczaneler dışındaki tüm işyerleri kapatılmış, Bakü'de metro sabah 7.00-9.00 ve akşam 17.00-20.00 saatleri arasında çalıştırılarak diğer saatlerde seyrekleştirilen otobüslerle toplu taşıma hizmeti sunulmasına karar verilmiştir.

Azerbaycan hükümeti yurtdışında bulunan 10.000 kadar vatandaşını ülkesine getirerek bunları zorunlu karantinaya almış iki haftalık karantina sonunda hastalık şüphesi taşımayanlar evlerine gönderilmiştir.

Kazakistan

Ülke Nüfusu:

18,2 Milyon

3 Mayıs 2020 İtibariyle

Toplam Vaka Sayısı

3877

İyileşen Hasta Sayısı

995

Hayatını Kaybeden Hasta Sayısı

25

Kazakistan Çin ile sınır komşusu olması itibariyle Koronavirüs'ün etkilerine en açık ülkelerden birisidir. Bu nedenle ülkede önlemler henüz bir vaka kaydedilmeden önce Ocak ayında alınmaya başlanmıştır. Ocak ayının ikinci yarısından itibaren sınırlarda tıbbi kontroller yoğunlaştırılmış, gümrük ve havalimanlarındaki personellere tıbbi eğitimler verilmiştir.

Salgının ortaya çıktığı Çin'in Wuhan kentinde eğitim amacıyla bulunan 100 kadar Kazakistan vatandaşının tahliyesi kafileler halinde Şubat ayı içinde gerçekleştirilmiştir. Gelen vatandaşların hiçbirinde virüse rastlanmamıştır.

Yine Şubat ayı içerisinde yurtdışından gelenler için bir kategorizasyon yapılarak uygulanacak tedavi ve karantina biçimleri farklılaştırılmıştır. Buna göre ülkeler üç ayrı kategoriye bölünmüştür. En riskli ülkeler olarak kabul edilen 1A kategorisindeki (Çin, İran, Güney Kore, Japonya, İtalya, Hong Kong, Tayvan) ülkelerden gelen yolcular için öncelikle 14 gün tıbbi karantina ve 10 gün sıkı tıbbi takip zorunlu tutulmuştur. İkinci derece riskli 1B ülkelerinden gelenler 10 günlük ev karantinasına yönlendirilirken, az riskli olarak kabul edilen 1C ülkelerinden gelenlerin 24 gün boyunca telefonla haberleşme yoluyla izlenmesi ilke olarak kabul edilmiştir.

Mart ayından itibaren şehir hayatına ilişkin önlemler artırılmıştır. Pek çok ülkede olduğu gibi alışveriş merkezleri, eğlence yerleri, sinema, tiyatro, sergi ve müzeler kapatılmış, eğitim, kültür ve spor etkinlikleri durdurulmuştur. Bunun yanı sıra aile toplantıları, düğünler, mezar ziyaretleri ile her türlü anma toplantısı yasaklanmıştır. Büyük ticari işletmeler ve üretim tesislerinin ise sınırlı ve sosyal mesafe kurallarına uyacak biçimde çalışmasına izin verilmiştir. Dış ülke temsilcileri ve diplomatlar dışında ülkeye kara ve hava yolunda girişlere kısıtlama getirilmiştir.

Ülkede 15 Mart'tan itibaren bir aylık Olağanüstü Hal ilan edilmiş. Ülkede iptal edilen ulusal etkinlikler arasında Nevruz Bayramı'nın yanı sıra ülkenin 9 Mayıs Zafer Bayramı kutlamaları da bulunmaktadır.

Kirgizistan

Ülke Nüfusu: 6,3 Milyon

3 Mayıs 2020 İtibariyle

Toplam Vaka Sayısı	769
İyileşen Hasta Sayısı	527
Hayatını Kaybeden Hasta Sayısı	8

Kirgizistan'da ilk vakanın görülmesinin hemen ardından 25 Mart tarihinde ülke genelinde Olağanüstü Hal ilan edilmiştir. "Toplumsal açıdan önemli" kabul edilen ürünlerin fiyatlarında devlet kontrolü getirilmiş, ayrıca bu ürünlerin ihracatı da ikinci bir emre kadar yasaklanmıştır.

Hükümet, ihtiyaç sahibi olduğu tespit edilen 490.000 vatandaşına nakdi yardımda bulunurken yine ihtiyaç sahibi tüm vatandaşlara gıda yardımı yapılması için 200 milyon Soms (Yaklaşık 2,5 milyon ABD Dolarına denk) bütçe ayrıldı. Ayrıca sağlık çalışanlarına Mart ayı için 3 milyon Soms ek ödeme yapıldı. 65 yaşında üstünde ya da hamile ve küçük çocuğu bulunan çalışanlar ikinci bir emre kadar ücretli izinli sayılmıştır. Ayrıca kamu çalışanlarının %70'inin uzaktan çalışması kararlaştırılmıştır.

Kirgizistan hükümeti salgının ekonomik yükünü dağıtmak üzere IMF, Asya Kalkınma Bankası, Dünya Bankası ve İslam Kalkınma Bankası'nın Covid-19 kapsamında yapacağı hibe ve faizsiz borçlandırma imkanlarından yararlanmayı planlamaktadır. Bu kapsam yaklaşık 240 milyon dolarlık dış yardım alması beklenmektedir.

Özbekistan

Ülke Nüfusu: 32,9 Milyon

3 Mayıs 2020 İtibariyle

Toplam Vaka Sayısı	2127
İyileşen Hasta Sayısı	1271
Hayatını Kaybeden Hasta Sayısı	9

Özbekistan'da Mart ayında Koronavirüs kapsamında ülke genelinde tam karantina uygulanmaya başlanmıştır. Nisan ayı başından itibaren ise ülke içinde araç trafiği kısıtlanmıştır. Ülkede hastalığın tam karantina ve toplumsal disiplin felsefesi ile yenilebileceği inancı hakimdir.

Türkmenistan

Türkmenistan'da kayıtlara geçmiş bir koronavirüs vakası bulunmamaktadır. Ülkede Rusya, Belarus ve Çin vatandaşlarının virüs şüphesi nedeniyle sınırdışı edildiği ve tüm sınırların ikinci bir emre kadar kapatılarak karantina uygulamasına gidildiği bilinmektedir.

KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)

Ülke Nüfusu: 326 Bin

3 Mayıs 2020 İtibariyle

Toplam Vaka Sayısı	108
İyileşen Hasta Sayısı	103
Hayatını Kaybeden Hasta Sayısı	4

KKTC’de ilk vaka, 13 Mart’ta görülmüş, ilk ölüm ise 28 Mart’ta ülkede bulunan bir Alman turistin hayatını kaybetmesi ile kayıtlara geçmiştir. Hükümet, 14 Mart tarihinde olağanüstü bir toplantı ile bir dizi önlemin alındığını ilan etmiştir.

Alınan önlemler kapsamında, polis, itfaiye ve sağlık tesisleri dışındaki tüm kamu kurumlarında çalışanların 27 Mart’a kadar izinli sayılması ve bu işyerlerinin tatil edilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı kısıtlama özel sektöre de uygulanmış, market ve eczane dışındaki tüm özel işletmeler kapatılmıştır. Ülkede toplu ibadetler ikinci bir emre kadar ara verilmiş, okullar ve üniversitelerde uzaktan eğitime geçilmiştir. 19 Mart’tan itibaren ülkeye yönelik yabancı ziyarete kısıtlama getirilmiştir. 26 Nisan 2020’de yapılması planlanan Cumhurbaşkanlığı seçimi de 11 Ekim 2020 tarihine ertelenmiştir. 1 Nisan itibariyle 23.00-06.00 saatleri arasında sokağa çıkma yasağı uygulamasına geçilirken, 6 Nisan’dan itibaren ilçeler arası araç geçişlerine de kısıtlamalar getirilmiştir.

Değerlendirme

Türk Dünyası ülkelerinde Covid-19 kapsamında alınan önlemlerin, dünya genelinde uygulanan önlemlerle uyumlu olduğu görülmektedir. Özellikle Kırgızistan’da hükümetin dış kaynak bulma konusundaki proaktif yaklaşımının ihtiyaç sahibi vatandaşlara ve tüm çalışan kesimlere dönük ciddi sosyal transfer ve yardımların yapılmasına katkı sağlayacağı anlaşılmaktadır. Bu gibi yardım paketlerinin salgın sürecinin ekonomik etkilerini en aza indirme yönünde olumlu katkısı olduğu gibi ülkeler arası işbirliğini de güçlendirici bir etkisi olduğu bilinmektedir.

Önlemlerdeki ayrışmalar genelde sokağa çıkma kısıtlaması ve olağanüstü hal önlemlerinin tercihinde görülmüştür. Kimi ülkeler salgının ilk anından itibaren olağanüstü hal ilan ederken KKTC ile bu rapora yer verilmeyen Türkiye gibi Türk Dünyası ülkelerinde normal dönem uygulamaları ile sınırlı bir mücadele tercih edilmiştir. Bu duruma etki eden birinci faktörün söz konusu ülkelerin salgının başladığı ülke olan Çin’e coğrafi uzaklıkları olduğu kadar iç siyasi dengeleri olduğu da düşünülmektedir.

Kaynaklar

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktcde-kovid-19-tedbirleri-virusun-yayilmasini-yavaslati/1799629>

<https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/kyrgyzstan-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>

<https://primeminister.kz/ru/news/s-1-marta-v-kazahstane-vveden-chetverty-etap-usileniya-po-preduprezhdeniyu-zavoza-i-rasprostraneniya-koronavirusnoy-infekcii>

<https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/azerbaijan-tightens-measures-against-covid-19/1783071>

<https://news.google.com/covid19/map>